

ВИСОКОТО ВСЕКИДНЕВИЕ¹

Книгата "Отделно и заедно" на Богдан Богданов ни предлага един във висока степен завършен философски проект, който избягва да означава себе си като "философски". Ще се опитам да отчленя няколко основни негови черти: Предложеното ни мислене на глас е теоретично, доколкото рефлектира върху и чрез универсалиите, с които проектираме живота и науката си. Една от водещите мелодии в него обаче не е "собствено научната", а терапевтичната. Устойчивата деконструктивна нишка в това теоретизиране системно лекува прекомерните втвърдявания на значението и съответно догматизмите на научните, но и не само на научните - на доминиращите политически, културни и т.н. дискурси. Устойчивият деконструктивен мотив обаче се сближава не толкова с Дерида, колкото с Платоновия диалог и Сократовата ирония. Защо? Защото е решително отгласването от високия теоретичен дискурс - философски или научен, - от неговото "исово говорене", при което на говорителя се приписва позицията на последна инстанция. Излизът от идеологията на "чистата теория" обаче не се търси по посока на литературния текст, на парадоксалността и апориите, на проблематизирането заради самото проблематизиране. Защото, ако и литературата и изкуството, със своята достъпност, парадоксалност и разноречие, дълго време да са били контрапункт на различните догматични втвърдявания в науката, то според Богданов актуалната културна ситуация се е променила. Литературата е станала твърде усложнена, твърде рефлексивна, твърде висока, тъй че днес тя твърде често е склонна да заема мястото на "чистото себе си". Затова и търсената от Богдан Богданов дискурсивна стратегия привилегирова всекидневното говорене, което като мръсно философстване не изисква чистота и кохерентност на Аза, а позволява мелодичното редуване на субектните позиции на говорителя - и като "аз", и като "ние" - без субектът да може да заеме мястото на последна инстанция. Иначе казано, всекидневното говорене е една реална практика, в която без метафизическо усилие се деконструира

Богдан Богданов, Отделно и заедно, издание на *Планета-3*, София, 2005

¹ Текстът е публикуван във в. Култура, 2005 г.

метафизичния Субект (включително и големия субект на Европа като културен и политически център). Освен това, второ, всекидневното говорене е не просто деконструктивно, но и конструктивно - в него момента на разхлабването на значенията се редува с момента на тяхното втвърдяване: то има своя "слаб догматизъм", схванат обаче в модуса на "послужването", на "употребата" в прагматистки или на "подръчността" в Хайдегеров смисъл.

И най-накрая, трето, всекидневното говорене е по структурата си диалогично, а не монологично, то има предвид и други участници в разговора, дори и когато, ако си позволим да буквализираме, "самият аз" съм диалогичен партньор на "себе си" в жанра на монолога. Тъй че съвременното схващане за практиката като взаимодействие тук във висока степен е върнато към фикционалните Платонов диалогични ситуации, най-вече заради тяхната всекидневност и редовост, при което всяка идея за извънредност и празничност се опитва на вкус чрез въпроси и отговори, а не се "прогласява".

Всекидневното теоретизиране има и своя феноменологическа страна - то мимоходом "осветява" множество конкретни феномени. Впрочем почти всяко от есетата в книгата тръгва от констатация на актуалното състояние на научния и политическия дебат по даден проблем и съответно с въпрос, който се поставя за обсъждане. При последващото обсъждане думата е дадена не толкова на конкретни автори и текстове, колкото на различни, често дихотомни или пък отстоящи си на голяма "историческа дистанция" универсалии, за да се тества тяхната потенция да решат проблема. Общите понятия като "същност" и "съществуване", "статично" и "динамично", "индивид" и "общност", "Аристотелово" и "съвременно мислене", и т.н. са взети като когнитивни инструменти, които имат способността да обработят една или друга страна на изследвания феномен. Разбира се, Богдан Богданов е сред безспорните майстори в изследването и демонстрацията на конкретния контекст, в който въпросните универсалии имат своя културен и исторически произход. Но не тази демонстрация е важното в тази книга. Различните културни контексти биват привличани само дотолкова, доколкото са

успели да стабилизируют инструментални значения, годни да послужат за решаването на актуални проблеми. Макар и омекотено в стила на прагматистката философия, тук важи изискването на Ницше историята да служи на живота.

Същевременно инструменталността на универсалиите - обсегът на тяхната употреба, периметърът на това за какво те могат да послужат - е критически ограничен. Изходното допускане е, че никоя универсалия не може да реши всички проблеми, нито пък може да реши изцяло един конкретен проблем. Категориите и фигурите на мисленето могат да осветят една или друга страна на феномена, но никога феномена сам по себе си.

Дихотомните определения неизбежно взаимно се релативизират и денатурализират, но и същевременно се допълват. Затова и тяхното приложение трябва да се включи в режим на сложна коплиментарност и редуване, в чийто динамичен семиозис се оформят различните страни на феномена и заедно с това се преоформят значенията на универсалиите. Подходът на Богдан Богданов не може да не ни напомни на Платоновата диареа, с тази съществена разлика, че недостатъчността и несъвършенството на работните определения и категории не ни насочва към допускането на едно възможно, но недостижимо и трансцендентно съвършенство, а ни връща към иманентната динамика на нашето мислене, което е и живеене.

Така вече стигам и до възможността да щрихирам и цялостния философски и политически проект на книгата, който бих обозначил като "калейдоскопичен холизъм". Защото смяната и наслагването на гледните точки към проблемите създава калейдоскопичен ефект, който тендира към цялостност. Постоянното разхлабване на границите между античното и съвременното, между индивидуалното и общностното, между теорията и практиката, между човешкото и нечовешкото, и изискването да ги мислим като допълнителни, а не просто изключващи се - този жест постоянно ни потиква да трансцендираме фактичността и определеността си към тоталност, към пълнота.

Разбира се, предварително е ясно, че тази тоталност не може да бъде постигната веднъж и завинаги. Тя е

проект.

Този проект е хуманистичен. Той е основан върху разбирането за крайността на живеенето и мисленето ни, която не ни позволява догматично капсулиране, а изисква от нас спокойно и всекидневно, без тревога по "изгубения абсолюти", да надскачаме "себе си", свързвайки се и разделяйки се с "другите". Този проект има и практическо приложение - той бе и е конструктивната идеология на Новия български университет. Той дава място на различните гледни точки, но не ги оставя да се затворят в себе си.

Може би в хуманизма му обаче се крие и опасността.

Той като че не ни оставя място да се скараме. А да можем да се скараме е важно, защото нито научно, нито каквото и да е друго практическо постижение не може да се направи, без да повдигнем претенцията, че аз съм прав, а ти не си, и съответно, че нещата стоят така и така. Казано иначе, не само не можем да създаваме нови универсалии, не само не можем да налагаме политически проекти, но и най-малкото всекидневно решение не можем да вземем, без да игнорираме своята крайност, схваната

деконструктивно, херменевтично или прагматистки.

Въпросът е: как хем да не бъдем само

деконструктивни, хем да не сме догматични? Как точно става това втвърдяване на значенията, което всяко практическо действие изисква, остава открит въпрос. Струва ми се, че той остава открит не само за проекта на Богдан Богданов, но и за цялата съвременна теоретична рефлексия.

В края искам да се пошегувам, че книгата съвсем не е всекидневна. Не само защото тя общува с високите традиционно теми и с високите автори, а и защото собственото ѝ дискурсивно всекидневие е високо.

Тази констатация не трябва да се разбира нито като куртоазна похвала, нито като изтъкване на некохерентност. Във време, в което не можем да обосновем "високото" и "ниското" с техния божествен или трансцендентен произход, остава открит въпросът как конструираме йерархии в иначе всекидневното си говорене. Тази книга го прави, но как?

Може би единственият смислен отговор на този въпрос е: с действие. Силното действие на Богдан Богданов е да напише тази класна книга, която ни

предлага много повече нишки за размишление от споменатите тук. Книгата "Отделно и заедно" е и хубав повод да поздравим проф. Богдан Богданов с неговата 65-та годишнина. Честито!

Димитър Вацов

Димитър Вацов е главен редактор на сп. "Критика и хуманизъм" и директор на бакалавърска програма Философия в Нов български университет.

Плетеница от различни "ние", с които моето "аз" се свързва и отвързва. Как да се оправя в удоволствията и неудоволствията, пораждани от тези два импулса? По-лесно наблюдавам редуването им и още по-лесно говоря за едното и за другото. В определени моменти си казвам: "Прекаленият личен поглед е опасен. Груповите хоризонти спасяват, изобщо опитът на езика. Самата мъдрост какво е, ако не овладян групов хоризонт." Но мога да кажа и обратното, когато изпитвам наслада от някоя преобразуваща се в мене "ние"-потенция. Че тя не е сама по себе си, че съществува благодарение на моето поглъщащо я "аз".

Живеем в гроздове. Постоянно се залепваме и отлепваме. Свръхзалепване в определени моменти - словесните и звуковите струпвания, танца, играта. Децата, които по-често от възрастните правят по-голямо тяло с родител, животно или вещ. Но и обичайното временно нарастване на собственото тяло в любовния акт. Заедност - грозд, мравуняк, устременост към едрина. Колко голяма и от какво съставена? От живи тела, от вещи, уреди, от земя? Как за граденето ѝ помагат определени думи, фрази и текстове?

Бързообразуващи се и разпадащи се човешки гроздове. Това естествено поражда идеала за промокаема модулна личност, лесно възприемаща чуждия опит и лесно свързваща го със своя собствен. Способност за постоянна, изразена в много форми несамота. Изглежда само някои луди познават пълната самотност.

Казвам все с изречения за реалност: 1. че нещо е

реално, 2. че предполагам реалността му, 3. че искам да е реално. Чувствам се по-уверено, когато ми се удава да различа тези три положения. Но и смесването им е функционално. Всяка реч посочва, изразява отношение и конструира цел. Има отношение към съществуващото, но и към нужното да съществува, към нещо отделно, но и към свързаността му с друго, към "аз"-а на изказващия нещо, но и към размитостта му в други азове, към ситуацията на изказването, но и към света изобщо. Отгук и двата основни вида реч - първият, който претендира, че представя несмесено всяка от тези страни, и вторият, който не се бои от смесването и го представя посредством символи и образи. Проблемът е, че и двата вида са постижими само за кратко.

Всеки режим на мислене се основава на аксиоматични положения, за които не се пита. Назоваването им днес става *conditio sine qua non*. Отгук и вакханалията от множество речи в дискурса на деконструкцията. Но и това неуморно "разобличаване" развива своята аксиоматика - принципното недоверие към който и да е режим на говорене. Подсилено е от закачащото се за него лично несъзнато на говорещия, то също блокира разбирането. По-доброто предстои. Мисленето трябва да е недоверчиво към възможностите на който и да е мисловен режим и да поправя недостатъците му с преминаване към друг, но да прави това открито и съзнателно.

Това е въпросът - как да бъда пълноценно тук и сега, да имам в съзнанието си цялото минало, свое и чуждо, и да мисля несъществуването си - свое и чуждо, без горчивина и без преобърнатата горчивина на забравянето. Сигурен съм, че забравям, защото не ми е безразлично умираването.

Лошо е да се преувеличава разликата между философите и редовите хора. Те също се занимават с универсалии - само че косвено и непоследователно. Там е въпросът - да не би това да е по-ефективното занимание с универсалии.

Сън от 1998 г. Огромна сложна аудитория. На висок

подиум с катедра ще говори моята колега А.Н. Тя се изкачва по стъпалата, водещи към катедрата, но се спъва и пада. Мисля, че е припаднала от вълнение. Но тя се изправя. Разбирам защо е паднала - на ролкови кънки е.

Богдан Богданов

Части от "Вместо заключение, или възможността да мислим за себе си семиотично", публикувани на страници 336-344 на "Отделно и заедно" (първа публикация - под заглавието "С разпитване на себе си" - в сп. "Сезон", лято 2002).